

50 ÅRS SOGA OM
BONDEUNGDOMSLAGET
I BERGEN

1909
27. APRIL
1959

FORTALT AV
IVAR ESKELAND

---

*Tynest tunga, døyr me fleir
standa aldri upp att meir*

D E I P E N G A N E

oooooooooooooooooooooooooooo

Det er framifrå med den folkeakademiverksemda Bondeungdomslaget har drive i 50 år — med rundt rekna 1000 foredrag og utgreiingar — og ei mengd festtalar av høg kvalitet. Det er storveges med oppatnying av norsk dans, med spellag og idrottslag og studieringar og kyrkjenemnd og målnemnd og skyttarlag og mangt og mykje anna.

Utan den økonomiske ryggrad som forretningane har gjeve, hadde dei fleste av desse tiltaka sovna av; Gula Tidend hadde snautt vore til, kanskje ikkje den nynorske Bibelen heller! Alt friskt initiativ i laget hadde vorte berre gode ynske.

Likevel er det såleis at dei fleste lagsbruk i dei fleste nærskyldne lag har vorte til ut frå den tanken at dei skulle stø sine eigne lag økonomisk. Etter heile idéen med Bondeungdomslaget var det ikkje tilfellet her. Både laget og lagsbruka til laget vart til med den tanken at dei skulle stø andre tiltak! Det beste av det som finst av norskdoms-tiltak i dette landet har fått sin skjerv frå desse lagsbruka. Og det er ikkje småsummar det er tale om.

I opphavet var Norskt Herbyrge. Det vart skipa 7. mai 1910 med ein lutmidel på 10 000 kr. skift på kr. 10 pr. lut. Arbeidet for å få grunnlagt denne forretninga tok til alt i 1908. Dei interesserte var Hordaland Ungdomslag, som til då hadde måtte «leva» av 10 øre frå kvar lagsmann, Det vestlandske mållag, som det den gongen heitte, og fyrst og

fremst Vestmannalaget, det eldste mållaget i landet. «Fyremaalet for laget er aa faa godt og heimsleg husvære i Bergen for ferdafolk baade paa by og bygd, og aa gjeva dei tri lagi . . . medel til fremjing av sine fyrelogor.»

Norsk Herbyrge L/L tok til med hotelldrift og «skyttningssstova» i leigt husvære i Strandgata 53. Men målet var eige hus. Eit godt høve baud seg nokre år seinare i Torgalm. 8. Med hjelp frå 20 gode menn i fylka reiste laget den summen som trøngst. Av ymse grunnar vart huset selt att ei tid etter — med ei vinning på 152 000 kr.! I staden kjøpte lutlaget Rådstueplass 3 og Vestre Skostræde 3 og 5. Og her skipa Norsk Herbyrge Hotell Vestmannaheimen, som laget sjølv åtte og dreiv. Dette hotellet vart opna 17. mai 1914.

Tre år etter, 31. desember 1917, skøyte herbyrgestyret Rådstoveplass 3 med Vestre Skostræde 3 og 5 til Landsbanken for ein halv million, — men med det etterhaldet at Hotell Vestmannaheimen hadde rett til å halda til der eit visst åremål, og sidan etter avtale. Det er denne handelen å takka at Vestlandsbanken, den største nynorske banken i landet, no sit med den flottaste — og største — banktufta i Bergen!

Dette var ei kvass sigling i strykande medvind — og med folk ved roren som visste å nytta børen. Lutlaget sat med mykje pengar. Dei tre laga fekk ikkje så mykje den første tida, men lutlaget Norsk Herbyrge vart grunnlaget for ein fin økonomisk vokster. Dei tre laga var føre til å teikna luter for 90 000 kroner i det nye lutlaget Dagbladet Gula Tidend, og sjølv la Norsk Herbyrge til 80 000, attåt at det var den største luteigaren i Landsbanken.

Og her om lag byrjar eventyret om ei av dei mest *kulturelle kaffistover* i dette landet. Den 12. april 1912 vart det halde eit møte i Bergen. Til stades var formannen i Bondeungdomslaget, Lars Tveit, den fyrste formannen, Karl

Sjurseth, frå Norsk Herbyrge den økonomiske lyftekranen i bergensk reisingsarbeid: C. B. Bugge, ein av dei flinkaste — og fylgjeleg ein av dei mest utskjelte — menn i norsk reising, dessutan veteranane Kr. Madsen og Martin Vik og nokre andre. På dette møtet vart L/L Kaffistova til Bondeungdomslaget røyndom, ei av dei prektigaste og drektigaste mjølkekryr i norsk reisingsarbeid, ei sann sareptakrukke.

Bondeungdomslaget	tok 2 luter a kr. 500, kr. 1000,
L/L Norsk Herbyrge	» 5 » » 500, » 2500,
Kr. Madsen	» 2 » » 500, » 1000,
M. Vaksdal	» 2 » » 500, » 1000,

og 9 andre tok 1 lut kvar, i alt luter for kr. 10 000. Desse 9 var Mons Rykken, O. Lien, A. Fjellskaalnes, Johs. Husebø, N. O. Fanebust, Martin Vik, Sverdrup Foss, Gyri Alvsåker og Sigrid Helleland (Oftedal). Det var ikkje berre bondeungdomslagsfolk, men også ervingar og folk frå losje «Heim», eller andre som ville hjelpe til.

Føremålet med laget var å driva kaffistoveverksemd og med det å rá seg til «midel til fremjing av ymse kulturfyrelogor». Det var altså slett ikkje — og har aldri vore — føremålet fyrst og fremst å skaffa driftskapital til lagsarbeidet. Lutlaget skulle styrast av 3 mann med varamenn. Styresmennene skulle vera lagsfolk i Bondeungdomslaget, og minst ein av dei lagsmann i losje «Heim», mállosjen i Bergen.

Den mest forvitnelege paragrafen for Bondeungdomslaget og for norsk reising er paragraf 8. Der vart det lovfest at

Mons Rykken - skipingsm. fyrste kaffistovekassast.

vart det noko att i netto når luteigarane hadde fått sine 6 %, skulle det etlast ut

20 % til Bondeungdomslaget i Bergen så lenge det er mållag,

20 % til losje Heim så lenge det er mállosje,

20 % jamt skift mellom Vestmannalaget, Vestlandske Mållag og Hordaland Ungdomslag (oppfølge til L/L Norskt Herbyrge).

Og: 40 % skulle gå til Gula Tidend! Så lenge det trøngst. Og det trøngst — lenge.

Dessutan slo lovene fast at Bondeungdomslaget hadde rett til å løysa inn luter om dei vert bodne til sals, til den summen dei lyder på.

Lutlaget vart registrert 15. april, 3 dagar etter, og så byrjar eventyret.

Torget nr. 1 vart kjøpt — «dette hus som er dumpa ned der nett som det vore ein fyrelagnad — — det er reint makalaust», skreiv Gula. «Og so nett i stroket, der straumen svingar um hyrna.» Bladet vert mest lyrisk når det skildrar oppvaskgreiene: Komfuren hev ein stor cylindar til å halda kokheit vatn altid, og ein mindre til å regulera det. Frå denne gjeng two digre røyrar til ein stor dubbel vask, her strøymer det ut or røyrarne og under denne styrt vert alle fat og koppar skola. Her hev dei soleis ikkje kopparne saman i eit kjeralf med varmt vatn, dei vert kvar skola i reint kokheit vatn. Det er ein stor fyremun.»

Kaffistova vart offisielt opna 25. mai 1913 (fyrste røyndage opningsdagen var 17. mai), og «det er, etter det me kan skyna, meiningsi aa halda her umfram 7-øyre-skivorne, ogso noko dyrare smør og braud med beste slag paalegg,» skriv Unglyden, som er like oppglødd for dei sanitære råd-

gjerdene. Bladet fortel om det kokheite vatnet: «Det er eigi oppfinning og eigne gognar det vert bruk; men styret vil ikkje gjeva oppfinningi fraa seg til kven som helst» —

Huset var rett nok meir enn 200 år gamalt (bygt i 1704), men det er ikkje tvil om at innreiinga var hyper moderne.

Fyrste dagen dei heldt ope, vanta det både eitt og hitt, m. a. tenestefolk. Det var stor-innsig, og Kr. Madsen, Sverdrup Foss, O. Lien, Magnus Vaksdal og M. Rykken kasta trøya og serverte, vaska koppar og smurde mat til dei stengde om kvelden — og talde opp 1400 kroner!

Då lutlaget heldt fyrste årsmøtet sitt i februar 1913, synte rekneskapen eit driftsoverskot på 1100 kroner. Året etter var det oppe i 6000. Luteigarane fekk straks sine 6 %, og så byrja tilsiget: Bondeungdomslaget 400 kr., Losje Heim 400, Norskt Herbyrge 400 og Gula Tidend 800 kr.!

Nettooverskotet for 1914 på Torget 1, drift og hus, var oppe i 13 000 kr., og såleis heldt det fram: i 1915 7 600 (etter innkjøp av husbunad for 16 000 kr.), Gula Tidend fekk 5000, og kvart av laga 2500.

8. juni 1916 drøfte styret eit brev frå Det Norske Teatret, som hadde fått på hand eigedomane Rosenkrantzgata 9 a og 9 b og Kristian 4.s gate 4 i Oslo. Men teaterstyret visste ikkje nokor rykande råd med å skaffa dei 100 000 som vart kravt kontant. Etter framlegg frå C. B. Bugge vart det vedteke — samråystes (og utan alt for mange ord) — at Kaffistova saman med Norskt Herbyrge skulle kjøpa desse eigedomane for teatret. Greitt og einfelt. 100 000 på bordet. Kaffistova lånte, Herbyrget kausjonerte. Desse tuftene

O. Lien - Heiderslagsm.
Fm. i forr. styret 1916—37,
i Hordaheimen 1917—24

er grunnlaget for byggeplanane Det Norske Teatret har — og har gjeve teatret bra leigeinkome heile tida.

I 1916 vart det elles vedteke (mot 1 røyst) at Kaffistova skulle teikna seg for 50 000 i garantikapital til Landsbanken. Det året fekk Gula Tidend 6000 kr. og kvart av laga 3000.

Bibelen på norsk — eit resultat av god kaffistovestyring.

8. januar 1918 — framleis etter framlegg frå Bugge — gav årsmøtet i Kaffistova til Bondeungdomslaget styret fullmakt til å gje trygd for utgjeving av Bibelen på norsk. Bibelnemnda til Studentmållaget i Oslo hadde i mange år arbeidt med omsetjingsspørsmålet. Dei hadde samla inn så mykje pengar at dei meinte det var tilrådeleg å setja i gang med prenting.

Vedtaket om trygda vart gjort samrøystes og utan nemnande debatt. Til garantien knytte seg berre eitt vilkår: «— — naar det kann verta gjort paa trygg grunn med umsyn til rettskriving og den økonomiske skipnad, som maa verta godkjend av Herbyrge-styret saman med Kaffistovestyret —»

Men sats og papir og prenting skulle betalast etter kvart. Pengane fór, og det var lenge til dei kunne få noko inn att. Ingen av laga i Oslo kunne eller ville gje så stor trygd som det her var tale om. Så kom spurnaden til Bergen. Norskt Herbyrge og Kaffistova tok dette lyftet på seg.

Då Norskt Herbyrge rausa saman, stod Kaffistova att med heile vågnaden. Før Bibelen kom i handelen, var trygdeansvaret på nærmare 200 000 kroner. Og det var ein slump pengar den gongen. Prentinga var dyr, men boka vart seld

heller snøgt, og tapet for Kaffistova vart til sist «berre» kring 30 000 kroner.

Med dette vedtaket har Kaffistova sett eit varande merke etter seg i norsk kultursoge.

I 1917 var brutto-omsetnaden oppe i vel 1/4 million og gav over 32 000 i overskot. Gula fekk 8000 kr., kvart av laga 4000. I 1918 tok lutlaget dessutan nye luter i bladet for 10 000 kr. I 1918 var driftsoverskotet oppe i 49 000 kr. Det året fekk bladet 12 000, laga 6000 kr. kvar. På denne høgda heldt løvvingane seg i nokre år frametter. Dessutan vart det kvart år frametter sett av 5000 kr. til trygd for Bibelutgjevinga.

I 1919 vart det vedteke at Bondeungdomslaget skulle ha cmframt 5 % av reinvinninga til «takk» for at lutlaget fekk bruka namnet åt laget.

Eit anna vedtak fortel at månadsløna til styrarinna vart sett opp til kr. 100,— . . . .

I 1922 var Bibelfondet på 20 000 kr. avskrive som tap. Same året gjekk lutlaget saman med L/L Hordaheimen om å driva Strandgata 77 som «skytningsstova». (I 1923 kjøpte Bondeungdomslaget sjølv Skytningsstova.) Det året byrja dei økonomiske vanskane å tårna seg opp for Norskt Herbyrge. Men Kaffistova hadde 60 000 kr. i nettoinnkome. Lutlaget høgtida det med å ta luter for 10 000 kr. i eit nytt Gula Tidend-lutlag.

Så kom krakket for Norskt Herbyrge. Dette lutlaget hadde teke på seg store lyft og tungt ansvar, og 23. mars gav det buet frå seg til skifteretten.

Torleiv Hannaas, Kr. Madsen, Sverdrup Foss og Klaus Vabø fekk kjøpt Hotell Vestmannaheimen ut or buet. Kr. Madsen skaffa pengane som trøngst, 12 000 kr. Dei fire dreiv så hotellet på eige ansvar til all skuld var betalt og det dertil var opparbeidd ein midel på bortimot 5 000 kr.

Då melde dei frå til dei tre laga som hadde vore med i Norskt Herbyrge (Vestmannalaget, Hordaland Ungdomslag og Vestlandske Mållag) at dei kunne få overta Vestmannaheimen. Det ville dei gjerne, og eit lutlag med 3000 kr. i lutmidel, 1000 kr. på kvart lag, vart skipa utan at laga trøng betala inn noko; attpå fekk dei mest 2000 kr. til driftsmidel. Det nye L/L Vestmannaheimen dreiv så hotellet til 1935, då Vestlandsbanken trøng huset sjølv og sa opp leigeavtala. Sidan har det ikkje lukkast å få nytt husrom til å driva hotell i, og 1958 vart lutlaget oppløyst og midden skift mellom dei tre eigarane.

Etter vedtak av styret i Kaffistove-lutlaget vart det halde vanleg årsmøte 17. mars 1924. Til møtet var innkalla «representantar» for Norskt Herbyrge, om lag 1 år etter konkursen.

«Sidan Norskt Herbyrge hev gjort buslit», heitte det i innkallinga, — «og no ikkje lenger er til, er det naudsynt å brigda lutlaget sine lover.»

§ 4 fekk denne ordlyden: «Lutlaget vert styrt av 3 mann med varamenn, valde av aarsmøte. Styremennene skal vera lagsmenn i Bondeungdomslaget i Bergen, og minst ein av deim lagsmann i losje Heim av IOGT.»

Under § 8 vart dei 20 % som tilkom Herbyrget, no skift likt mellom Hordaland Ungdomslag, Vestlandske Mållag og Vestmannalaget.

Etter § 5 vart årsmøtet samansett av styret i Bondeungdomslaget, luteigarane og lutlagsstyret, kvar mann med 1 røyst. Seinare kom rádet i hovudlaget med på årsmøtet. Bondeungdomslaget kjøpte i samsvar med lovene frå 1912 dei 5 lutene som Norskt Herbyrge hadde ått. Det snudde seg såleis til at korkje Kaffistova eller sjølve Bondeungdomslaget tapte på Herbyrge-konkursen. Tvert om. Lutene hadde auka over lag mykje i reelt verdi sidan 1912.

Kaffistova på Torget - der folk møtest

I 1925 hadde lutlaget dette ansvaret:

Lån i Landsbanken til L/L Hordaheimen stort kr.	130 000
Trygd for Bondeungdomslaget sitt lån	» » 15 000
Trygd for kontoen Bibelen på norsk	» » 60 000
	<hr/>
I alt kr.	205 000

Nettooverskotet det året var på 40 000 kr. I 1925 stod lutlaget budd til å vera med og reisa ein ny bank etter Landsbanken, som òg hadde rausa i hop.

Frå 1928 og utetter merkar Kaffistova den økonomiske nedgangen og klagar over minkande omsetnad. Likevel vart dei rauste løyyingane til norskdomstiltaka haldne oppe. Andre lag tevla hardt med Kaffistova; nye stover skaut fram i eino. Til styret kom det tilbod frå styrarinna, fru Bøthun, at dei kunne slå av kr. 50 for månaden på lona hennar. Styret tok med takk imot tilboden. For fyrste gong i soga synte drifta underskot eit par månader. Året etter vart alle løner skorne ned med 10 %. Overskotet var kropna ned til 8000 kroner. Til vederlag auka innkoma av eigedomane monaleg, så norskdomstiltaka kunne framleis få i alt kr. 18 000.

I 1931 var kaffistoveoverskotet nede i 5500 kroner, og året etter synte drifta underskot. På eigedomen var det derimot fint overskot. Atter gjekk lønene ned. Sumaren 1932 var stoda så vanskeleg at ikkje eingong Gula Tidend fekk sitt vanlege forskot. For dette året gjekk

L/L Hordaheimen

bardus i bakken: d.v.s. Kaffistova fanga hotellet i fallet — nett over bakken — og berga det. Kaffistova overtok hotellet med eige og skuld.

I 1917 hadde Norskt Herbyrge saman med Bondeungdomslaget kjøpt C. Sundts gt. 18 for 400 000 kroner. Den 2. november 1917 skipa dei Lutlaget Hordaheimen. Lutmidelen var på 50 000 kroner. Herbyrget og Bondeungdomslaget skulle ha fyrsteretten til lutkjøp til pari kurs, og då såleis at dei to laga etter kvart fekk like mange luter. Lutene lydde på 1000 kroner.

Norskt Herbyrge skreiv seg for 22 luter, Vestmannalaget 1 lut, Hordaland Ungdomslag 1 lut, Vestlandske Mållag 1 lut, Bondeungdomslaget (Kaffistova) for 25 luter.

Kaffistovegjentene 1917 i festbunad.

Føremålet med lutlaget var å driva «herbyrge og verksemد i samband dermed.»

Laget vart styrt av 4 mann, 2 valde av styret i Norskt Herbyrge og 2 valde av styret i Bondeungdomslaget.

Av driftsoverskot skulle luteigarane ha opp til 6 % av innskota sine. Vart det då noko att, skulle det skiftast likt mellom dei store luteigarane. C. B. Bugge skreiv under for Herbyrget og for Vestmannalaget, Eirik Hirth for Bondeungdomslaget, Johs. Lavik for Vestlandske Mållag og Mons Flæsland for Hordaland Ungdomslag. 25. november kjøpte dei Strandgata 77 for 125 000 kroner. Skytningsstova i Strandgata vart overtaken av Kaffistova sumaren 1923. At Norskt Herbyrge rauk dette året førde til at lutmidelen vart nedskrivne til 10 000 kr., og lovene vart brigda såleis at Bondeungdomslaget skulle ha fyrsteretten til å kjøpa luter om dei vart til sals. Dei 22 lutene som Norskt Herbyrge hadde ått, låg til sals i skifteretten, men vart ikkje innløyste — laget heldt dei for verdlause.

Årsmøte skulle heretter vera lutlagsstyret, styret i Bondeungdomslaget (6 mann), 2 valde av Vestmannalaget, 2 av styret i Vestlandske Mållag og 2 valde av styret i Hordaland Ungdomslag. Overskotet skulle skiftast med 2/3 på Bondeungdomslaget og 1/3 likt mellom dei 3 andre laga. (Overskotet i 1924 var bort imot 20 000 kr. Det gjekk til nedbetaling på skuld.)

I 1932 kom det oppseing frå Landsbanken i likvidasjon på eit lån stort 25 000 kr. Det vart søkt om nedsetjing på lånet, men den nye Vestlandsbanken kunne ikkje gå med på det.

I 1932 fann så styret for Hordaheimen ut at det var rådlaust og uforsvarleg å halda fram med drifta; det synte seg år etter år at lutlaget ikkje tente så mykje at det greidde dei bundne avdraga på panteskulda. Laget hadde dessutan 10 000 kroner i lausskulde.

For L/L Kaffistova ville ein likvidasjon koma mykje på tverke, etter di laget stod som garantist for Hordaheimen i Fana Sparebank og i Vestlandsbanken. Styret i Kaffistova sette difor mykje inn på ein skipnad med ein obligasjon på 25 000 kroner i Vestlandsbanken — og greidde det. Det baud elles kreditorane dekning med 25 % av det dei hadde til gode av hotellet. Akkorden vart godteken. Hordaheimen sine eigedomar var skøyte på L/L Kaffistova.

Det var ei vanskeleg nöt å knekkja; men det gjekk. I medan vart krisa hardare og hardare. I 1933 gjekk omsetnaden ned med 13 000 kroner. Derimot synte hotellet ein liten oppsving. Det året gjekk Kr. Madsen frå. Han var med alt i det fyrste styret. I 1935 vart det for fyrste gong ikkje etla ut noko til laga eller til Gula, rett og slett av di det ikkje fanst noko å etla ut. Men alt året etter var stoda litt ljósare. I 1935 vart det gjennomført 10 timer arbeidsdag (60 timer arbeidsveke) for personalet.

Hotell Hordaheimen med Hordastova - heim for gjester i byen

På årsmøtet 1937 sa O. Lien frå seg attval. Han hadde då hange i med styrearbeid i 19 år.

Endeleg i 1938 vart det atter, etter mange år, meldt om «sers godt resultat»; Hordaheimen kunne få seg varmt og kaldt vatn på romå og nye oppvaskmaskinar, og elles vart det sett i gang store vølings- og moderniseringsarbeid i både forretningane. Ytingane krabba smått om senn oppover mot gamle høgder. Arbeidstida for personalet gjekk ned til 48 timer veke (8 timars dag).

OG SÅ KOM KRIGEN

Kaffistova og hotellet vart stengde «inntil vidare», men alt i mai heldt drifta fram. Det vart slutt med olje, kol og koks. Skogteigar med vedskog kring i fylket vart kjøpte. Det vart slutt med varmt vatn på romma. Dei pengane som før hadde gått til Gula Tidend, vart no sette av til eit «fond for nynorsk blad i Bergen». Netto-overskotet samanlagt var 25 000 kroner i 1940, og for 1941 fauk det opp i 76 000! Det vart vedteke å løyva kr. 6500 i rentefritt lån til Bondeungdomslaget til å greia skulda på Selsvik-garden i Fana Sparebank.

I 1942 var «fylkespropagandaleder» Sverre Tveito ute og gjekk og ville ha to rom til kontor i Strandgata 77. Styret skunda seg å innreia romma til gjenterom. Det nye «styret» i det som kalla seg Bondeungdomslaget i Bjørgvin, var også frampå og ville ha samråding. Styret var meir interessert i å betala ned på skuld.

I 1943, 21. oktober, troppa eit ti manns «styre» fra «Bondeungdomslaget» opp og gjorde krav på at heile kompaniet skulle ha røysterett.

Det koka førebels bort. Derimot nådde overskotet for 1943 opp i nære på astronomiske høgder — 107 000 kroner.

I sin uransakelege visdom og verketrong fann nazistyret i «BUL» ut at dei ville selja luter til det nazifiserte Hordaland Ungdomslag og det nazifiserte Ervingen. Styret nekta å godkjenna transporten. På årsmøtet 1944 troppa nazistane opp med 5 mann, nok til å ta røysteretten frå luteigarane Foss og Fjellskaalnes! Ein herr Ubøe gjorde framlegg om sin eigen høge person og ein Flolid og ein Sæbø til styret. Formannen, Vabø, gjorde herrane vise med at styret ikkje hadde nekta attval. Valde vart dei 3 kroppane med 5 nazi-røyster.

Mykje rart står å lesa i møteboka resten av krigstida.

Dei som i jubileumsåret styrer med forretningane til Bondeungdomslaget. Sitjande i midten formannen i forretningsstyret, Johannes Fieldstad, med styremennene Olav Bakke (t. v.) og Kåre Kolås stående attanfor. Til v. for Fieldstad sit styrarinna på Hordaheimen, Anlaug Rekaa, til h. styrarinna på Kaffistova, Marta Aartun. Mellom dei to styremennene står kassastyraen, Ingebjørg Eide.

Men i eit sogesamandrag som dette har det snautt nemnande krav på plass. Heller ikkje har det serleg interesse. Nazi-styret herja fåfengt med å få tak i kontoen for nynorsk blad i Bergen. Men det kom ingen veg med Vabø. 14. juni 1945 kom det lovlege styret saman att: fru Sofia Melkild, Sigfred Nygaard og Klaus Vabø. Herr Ubøe hadde oppmoda det gamle styret ved Vabø om å ta over styringa att; det er vel elles von om at det gamle styret hadde kome på det sjølvmint.

Alle nazilovbrigde vart strokne ut. Driftsvanskane var tunge, men det sarra og gjekk. Styret i Gula Tidend fekk disposisjonsretten til dei pengane som var sette av til bladet, om lag 20 000 kroner. Overskotet på forretningsdrifta dette

fyrste året var 81 000 kroner, og 1946 syntte om lag same resultat. Styret — framleis med den dugande Klaus Vabø i brodden — arbeidde energisk på å bøta og vøla og reisa opp att forretningane til den gode standard dei alltid hadde hatt. Styret i laget pressa på for å få att lagsromet sitt i Strandgata 77, og i 1947 vart det vedteke at den famøse veggen mellom forretningskontoret og lagsromet skulle rivast. Frå og med 1948 la forretningane lagsbrukskatt til dei to landssamskipnadene av 2/5 av driftsoverskotet. I 1949 tok ein luter for 5000 kr. i Norsk Skjemaforlag. Året etter gjorde årsmøtet samrøystes vedtak, etter styrettilråding, om å yta eit rentefritt lån på 10 000 kroner til Fonna Forlag til å tryggja utgjeving av det største verket på nynorsk mål, Norsk Allkunnebok. Dette og mange andre lyft for Allkunneboka kjem i klasse med garantien til utgjeving av den nynorske Bibelen og med kjøp av gardane til Det Norske Teatret. I 1951 vart lutlaget medeigar i forlaget, og i 1952 kjøpte forretningane 10 sett Norsk Allkunnebok for 5000 kr. Allkunnebøkene vart gjevne til vestnorske skular, serleg folkehøgskular. Same året kjøpte forretningane for 1000 kr. i luter i Det Norske Teatret. Venner av Det Norske Teatret fekk 1000 kroner i jubileumsgåve til teatret sin 40-årsdag.

Eit framifrå fint gilde for innbedne gjester og pressemålsmenn markerte 40-årshøgtida for Kaffistova.

I 1953 ytte lagsbruka 15 000 kroner i lån til å byggja ny løe på Selsvik. På årsmøtet i 1954 kravde Klaus Vabø å verta fri formannsyrket. Han fekk hjartelege takk og overlag sterke og velfortent ros for godt formannsarbeid i 17 år. På ei serskild samkome til ære for denne trufaste og dugande tenaren fekk han ei vakker gåve til synleg prov på takksemd. Ny formann vart Johs. Fjeldstad.

I 1954 fekk lagsbruksstyret fullmakt til å kjøpa Cort Piilsmug 7 for 100 000 kroner med tanke på å skaffa gjente-

rom. Same året vart det innreidd eit nytt lagsrom med kjøkender. Det vart overlevert Bondeungdomslaget 14. november. Mot slutten av året vart den gamle tanken om ei utbygging av Hordaheimen med gjennomslag til Strandgata 77 sett i verk.

Same året vart lagsbruka med på å yta til lagssbruksfondet i NM og NU — som skal vera til hjelp dersom det vert reist nye lagsbruk i lag som er med i ein av eller bæde dei to landssamskipnadene. Ytinga er 2 % av netto årsoverskot. Kaffistova sette straks inn 2500 kr.

Moderniseringa heldt fram over brei front. Sæleis vart Kaffistova, 2. høgda, «automatisert» med kafeteria-disk i 1955. Året etter kjøpte lagsbruka Dan. Hansensgt. 10 — til hybelhusvære for tenarane. Dei har ikkje alltid hatt det for godt med hus. I gamle møtebøker står det å lesa at ei av dei mange dugande styrarinnene på Hordaheimen ikkje orka syna fram dei overfylte små roma som gjentene på hotellet skulle leva sitt eige liv i. Ho måtte få andre til å gjera det for seg.

Soga til lagsbruka i Bondeungdomslaget kan veteranar og yngre styremenn og «menige» bla tilbake i med byrgskap. Det er ei stolt soge — om framtak og fantasi og djervskap — og ein kulturvilje som torer vera sjeldsynt hjå folk som samstundes har sans for å få pengane til å øksla seg. Utan Kaffistova og Bondeungdomslaget hadde nynorsk reising og norsk kultur vore ein god mon fattigare enn i dag.

For sanneleg har det vorte pengar òg av alle kaffikoppane, lefsene, middagsmåltida og all den gode nattesvevnen. Ikkje minst har Bergen by og staten grunn til å vera vel nøgd, for berre i skattar er det sidan Kaffistova tok til betalt kring 1,1 mill. kr. Men norskdomsarbeidet, ikkje minst Gula Tidend, losje Heim, Vestmannalaget, Vestlandsske Mållag, Hordaland Ungdomslag — og til slutt Bonde-

ungdomslaget, har òg fått sin gode skjerv. Truleg vert det omlag ein halv million i utetlingar desse åra, attåt føremnar som ikkje så lett let seg rekna i pengeverde.

Og — for å stogga ein augneblink opp i kaffistovekvarðagen: Kaffistova gjev bygdefolket i byen eit koseleg kryppinn og ein god «trefffestad» og held vidopen dør for alle dei byfolk som etter kvart har vorte faste gjester. Hordaheimen er òg eit trygt ankerfeste for bygdefolk i byen — både for ordførarar og bønder på byferd, for fiskarlagsutsendingar, studentar og skuleungdom på gjennomreis, og for mange, mange andre har det vorte Hotellet med to store H'ar, det einast tenkelege.

*

Ei lita kaffistove i samband med Hordaheimen, Skytningsstova, fekk ein skiftande lagnad. L/L Skytningsstova vart skipa 27. juni 1923, men gjekk stort sett skralt, i minsto sjeldan retteleg godt. 1. juni 1929 overtok hovudlaget Skytningsstova av lutlaget. Ho vart nedlagd 30. april 1937, av di Hordaheimen trøng meir rom til gjentene sine. Det vart likevel til at Hotellet fekk lagsroma i Strandgata 77, og laget fekk Skytningsstovelokalet til lagsrom. I mange år har Hordastova i 1. høgda i Hordaheimen «fanga inn» reisetrøyte morgongjester som kom frå Fylkesbaatane eller HSD sine båtar. Etter ein styrkjande frukost i denne lange «landgangen», kunne dei rusla ut til sine gjeremål i byen med nye krefter og eit bjartare syn på byen og livet.

138

FORMENN OG STYRE I LAGSBRUKA

I L/L Kaffistova til Bondeungdomslaget i Bergen 1912—1932:

- 1912—1915: Kr. Madsen, C. B. Bugge, M. Rykken (kassest.)
1915—1916: Kr. Madsen, C. B. Bugge, M. Vaksdal,
(M. Rykken vart sett til lont kassestyrar).
1916—1922: O. Lien, M. Vaksdal, C. B. Bugge.
1922—1927: O. Lien, Kr. Madsen, Torleiv Hannaas.
1927—1931: O. Lien, M. Vaksdal, Torleiv Hannaas.
1931—1933: O. Lien, Kr. Madsen, Knut Skurtveit.

Formenn i styret for L/L Hordaheimen 1917—1932:

- 1917—1924: O. Lien.
1924—1931: Martin Vik.
1931—1932: Knut Skurtveit.

Lutlaget likviderte sumaren 1932. Sidan 1. juli det året har L/L Kaffistova drive Hordaheimen, og dei to lagsbruksa har såleis hatt sams styre.

Styre i L/L Kaffistova med Hotell Hordaheimen

- 1933—1934: O. Lien, Kr. Madsen, Knut Skurtveit.
1934—1937: O. Lien, Knut Skurtveit, Klaus Vabø.
1937—1938: Klaus Vabø, Knut Skurtveit, Sigfred Nygaard.
1938—1942: Klaus Vabø, Sigfred Nygaard, Johs. Fjeldstad.
1942—1944: Klaus Vabø, Sigfred Nygaard, Sofia Melkild.
1944—mai 1945: Nazistyre (Ottar Ubøe, Petter Flolid,
Herman Sæbø).
1945 (mai) —1947: Klaus Vabø, Sigfred Nygaard,
Sofia Melkild.
1947—1949: Klaus Vabø, Sigfred Nygaard, Johs. Fjeldstad.
1949—1954: Klaus Vabø, Johs. Fjeldstad, Kåre Kolås.
1954—1959: Johs. Fjeldstad, Kåre Kolås, Olav Bakke.

139